

Börn vilja ræða um einelti ... við fullorðna

Þann 17. október 1998 sat ég fyrir hönd Foreldrafélags misþroska barna ráðstefnu sem umboðsmaður barna efndi til. Eins og sést á titlinum var umræðuefnið einelti en eins og við vitum flest er einelti í flestum skólum landsins og jafnvel líka utan þeirra. Til þessarar ráðstefnu var boðið rúmlega 90 unglingum/ungu fólki frá ýmsum félagsmiðstöðvum og rúmlega 50 fullorðnum frá ýmsum stofnunum og félögum sem öll láta sig mál barna og unglinga varða.

Fyrst var fluttur smáþáttur úr leikritinu Ávaxtakarfan en þar er einmitt fjallað um einelti og fordóma. Miðað við það sem við fengum að sjá tel ég að þetta leikrit eigi fullt erindi til allra.

Því næst tók umboðsmaður barna, Þórhildur Líndal, til máls og rakti aðdraganda þess að ráðstefnan var haldin. Meðal annars kom framhjá henni að engar rannsóknir hafa verið gerðar á landsvísu um einelti í skólum en að undirbúningur fyrir slíka rannsókn sé hafinn. Rannsókn sem gerð var í Reykjavík 1992 sýndi að 10% nemenda í grunnskólum urðu fyrir einelti.

Vanda Sigurgeirsdóttir var ráðstefnustjóri og í máli hennar kom fram að hún hefur unnið við fræðslu um einelti allt frá 1989. Hún fer inn í skólana og talar við nemendur. Hún segir að í ljós hafi komið að skilgreina þurfi nánar hvað einelti er í raun og veru.

Skilgreining á einelti

Einelti er endurtekið líkamlegt eða andlegt ofbeldi sameinaðs hóps gegn einum eða fleiri einstaklingum. Þó getur einnig verið um það að ræða að einn einstaklingur leggur í einelti.

Nú var að því komið að tvær ungar stúlkur segðu frá reynslu sinni en þær hafa báðar orðið fyrir einelti í mörg ár.

Sú fyrri kom í nýjan skóla í 4. bekk og var álitin öðruvísi, m.a. vegna rauða hársins og freknanna. Hún lét kennarann vita og brást hann illa við, sagði þetta gróusögur, og þegar aðrir nemendur vildu fá útskýringu á hugtakinu gróusögur, sagði hann það vera lygasögur. Þegar hún svo talaði við skólastjórnann, sagði hann að þetta gæti ekki verið satt, börn væru ekki svona illkvittnisleg. Þegar hér var komið sögu var eineltið orðið að bæði andlegu og líkamlegu ofbeldi. Stúlkan lýsti því hvernig sjálfstraustið hverfur við svona lagað og hve sárt það getur verið þegar enginn vinanna þorir að standa með sér. Sársaukinn varð svo mikill að hún reyndi sjálfsmorð. Þá var skipt um skóla en þótt eineltið hafi þá hætt, var sársaukinn alltaf til staðar. Að lokum sagði hún að þeir sem stæðu fyrir einelti ættu oftast sjálfir við vandamál að glíma.

Seinni stúlkan sagði frá því þegar ný stúlka kom í bekkinn og með henni leiðindi. Var þetta að mestu andlegt ofbeldi þar sem talað var um vöxt hennar og þá sérstaklega nefið. Í 6. bekk var svo sparkað í hana og hún bitin en

sárast var að enginn þorði að gera neitt til að hjálpa henni. Henni leið mjög illa og fór að trúá því sem sagt var. Þannig hvarf sjálfstraustið. Hlutirnir löguðust þegar hún flutti í annað hverfi og annan skóla en sársaukinn var þó enn til staðar.

Þessar tvær ungu stúlkur sýndu mikið hugrekki með því að koma fram og tala um þessi mál. Sársaukinn leyndi sér ekki í orðum þeirra.

Nú var komið að umræðuhópunum. Ég var sett í hóp nr. 12 af 14 hópum alls. Allir tóku þeir fyrir þrjár til fjórar afmarkaðar spurningar eða fullyrðingar. Í hverjum hópi voru fimm til sex unglingar og fjórir fullorðnir eða ungt fólk.

Mun ég nú fjalla um viðfangsefni þau sem hópur 12 fékk og svör okkar við þeim.

1. Engum myndi detta í hug að leggja fatlaðan einstakling í hjólastól í einelti. Hvað um þá sem eru fatlaðir eða veikir án þess að það sjáist (með dulda fötlun), t.d. hinir ofvirku? Lendir þessir einstaklingar í einelti? Af hverju? Hvernig er hægt að koma í veg fyrir það?

Svar: Já, ofvirkir lenda oft í einelti því þeir eru viðkvæmir, ekki sýnilega fatlaðir, en samt er eitthvað við þessa einstaklinga sem krakkar grípa og nota til að stríða þeim. Öll umræða er af hinu góða, bæði í skólum og í samfélaginu í heild sinni. Fræða þarf alla um áhrif eineltis, allir þurfa að gera sér grein fyrir afleiðingunum. Fólk þarf að vera meðvitað um hvað einelti er.

2. Í bekknum mínum er ofvirkur strákur sem er alltaf að berja okkur. Hvað á ég að gera, leyfa honum að berja mig bara af því að hann er veikur?

Svar: Aldrei er rétt að berja annan einstakling. Það þarf að veita ofvirka nemandanum hjálp, aðstoð svo hann geri ekki svona hluti. Ég þarf að láta kennarann eða annan fullorðinn einstakling, sem ég treysti, vita af því að strákurinn sé að berja mig. Mikilvægt er að aðrir nemendur í bekknum viti hvað ofvirkni er og skilji hann þess vegna en sætti sig samt ekki við hegðunina.

3. Er hægt að réttlæta einelti?

Svar: Nei, einelti er aldrei réttlætanlegt.

4. Er það einhvern tíma þeim sjálfum að krenna sem lagðir eru í einelti?

Svar: Í einstaka tilvikum kallar einstaklingurinn yfir sig eineltið og þá sérstaklega með hegðun sinni, t.d. með því að ljúga eða stela o.s.frv. Hver og einn ber ábyrgð á sjálfum sér og þarf að skilja að neikvæð hegðun getur kalla á mjög neikvæð viðbrögð. t.d. einelti. Einelti er samt aldrei réttlætanlegt. Einnig er mikilvægt að kennarar og fullorðnir kenni og fræði börn og unglinga um rétta hegðun. Þeir bera ábyrgð á því að börnin hljóti rétt uppeldi og á því að gera þau tilbúin fyrir lífið.

* Ákveðin tilbúin ímynd ræður ríkjum, t.d. hár, vöxtur og föt. Hvernig er hægt að kenna fólki að meta einstaklinginn, ekki útlitið?

Svar: Með fræðslu og umræðum í skólum og þjóðfélaginu öllu þarf að kenna fólki að bera virðingu hvort fyrir öðru og að allir eigi sinn tilverurétt. Við erum öll misjafnir ávextir í ávaxtakörfunni.

* Hvernig getum við fengið fram umburðarlyndi, vináttu og virðingu fyrir öðrum?

Svar: Með umræðum og fræðslu fyrir jafnt unga sem aldna.

Eins og sést var þetta erfitt verkefni en við fengum klukkustund til að fjalla um og skila af okkur því sem fram hefur komið. Það var ansi fróðlegt að heyra sjónarmið krakkanna en þau tóku virkan þátt í umræðunum.

Þegar hóparnir lögðu svo fram sínar niðurstöður einn af öðrum, kom ýmsilegt fróðlegt í ljós.

- Greinilegt var að traust milli kennara og nemenda er ekki nægilegt.
- Það vantar ákveðið ferli í skólanum þegar svona mál koma upp.
- Umræður og fræðslu þarf að auka innan skólanna og ekki síst í fjölmiðlum.
- Taka þarf saman námsefni þar sem ítarlega er fjallað um einelti frá ýmsum hliðum.
- Það vantar sjálfsstyrkingarhópa eða jafnvel áfallahjálp fyrir þá sem verða fyrir einelti.
- Kennara þarf að vera betur vakandi fyrir vandamálinu og taka rétt á því innan bekkjarins.
- Kennarar sem beita sjálfir einelti þurfa að fá aðstoð en þeir halda oftast áfram kennslu árum saman.

Þórhildur Líndal steig aftur í pontu og talaði meðal annars um hve mikilvægt það sé að vinna gegn einelti.

Fræðslustjóri Íþróttá- og tómsundaráðs Reykjavíkur, Jakob Frímann Þorsteinsson, kynnti nýtt námsefni sem nota á í 8. bekkjum nokkurra skóla í janúar til mars 1999. Reyndist það vera mjög athyglisvert og er vonandi að sem flestir skólar taki þátt í þessu.

Að lokum flutti svo menntamálaráðherra Björn Bjarnason stutt erindi. Sagði hann m.a. frá því að á skólaárinu 1998 - 99 verður gerð rannsókn á einelti í einum árgangi á miðstigi grunnskólans. Rannsóknin verður á landsvísu og á lokaskýrslan að liggja fyrir í september 1999. Einnig fjallaði hann um nýja námsgrein sem kemur í grunnskólana og upp í framhaldsskólana og kallast lífsleikni.

Í heild var þetta mjög fróðleg ráðstefna og er vonandi að út úr öllum þessum umræðum komi fram einhver ný skilgreining og stefna sem skólum verður gert skylt að fylgja.

Kristín I. Guðmundsdóttir